

УДК 321:355.02(477)

Олександр Петрович Дузь-Крятченко
Анатолій Анатолійович Лобанов
Едуард Михайлович Лисицин

ЩОДО КОРЕКТНОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ФОРМУЛЮВАННЯ ФУНКЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема законодавчого забезпечення оборони країни пов'язана з найгострішою необхідністю забезпечення скоординованих дій президентських і урядових структур, силових міністерств і відомств, профільних комітетів Верховної Ради України, зокрема, з питань національної безпеки та оборони. Законодавче забезпечення оборони України – це той наріжний камінь у фундаменті військового та державного будівництва, не заклавши який, завжди буде відчуватись дефіцит продуманих і зважених рішень, спрямованих на забезпечення національної безпеки України. Базовим законом військового законодавства України є закон “Про оборону України” [2]. Цей закон визначає засади та організацію оборони України, повноваження органів державної влади, функції та завдання суб'єктів забезпечення оборони держави, організацій та їхніх посадових осіб, права і обов'язки громадян у сфері оборони, сили і засоби, що залучаються для оборони. Закони про інших суб'єктів забезпечення оборони держави деталізують та доповнюють базовий закон.

Закон України “Про Збройні Сили України” в статті 1 “Функції Збройних Сил України” визначає Збройні Сили України як “військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності” [3]. І вже в цій нормі одразу проглядається відсутність системності у галузевому законодавстві, що створює зайві труднощі Збройним Силам України в процесі підготовки держави до оборони.

Так, наведене формулювання функцій Збройних Сил унормовує межі використання збройних сил як державної інституції. Його можна вважати своєрідною “формою”, в яку має вклатися формулювання бойового завдання Збройним Силам України. Абстрагуючись від деталей, можна навіть стверджувати, що зазначене

формулювання є бойовим завданням Збройним Силам України в інтегрованому, універсальному вигляді. Очевидно це формулювання має бути і однозначним, тобто таким, яке не допускає різних тлумачень як бойовий наказ [4], і, водночас, юридично коректним. У площині цих вимог відзначимо перекрученість фрази щодо “територіальної цілісності і недоторканності”. Принцип міжнародного публічного права, закріплений Статутом ООН (пункт 4 стаття 2 Статуту) і відповідно якому очевидно побудована зазначена фраза, формулюється іншим чином, а саме “територіальна цілісність, або територіальна недоторканість” [5].

Утім, є й більш значущі моменти.

По-перше, викликає сумнів коректність тези про покладання на Збройні Сили *оборони* України. Закон України “Про оборону України” тлумачить поняття “оборона України” як “систему політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту” [2]. Але, тоді бойове завдання Збройним Силам України, яке визначається Законом “Про Збройні Сили України”, має передбачати проведення ними окрім воєнних, також політичних, економічних, соціальних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та захист України у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Однак, очевидно, що проведення політичних, економічних, соціальних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави це справа, яка внаслідок своєї загальнодержавності не може бути віднесеною до компетенції лише збройних сил. Збройні сили в межах класичної специфіки свого призначення і своїх можливостей як силового інструменту воєнної політики держави лише беруть участь у переліченому вище

комплексі загальнодержавних заходів. Навіть збройний захист держави збройні сили здійснюють не самі, а у взаємодії з іншими військовими формуваннями. Саме тому, імовірні сценарії для планування застосування сил безпеки і оборони, про які йдеться, наприклад, у статті [6], мають розроблятися і відпрацьовуватися як складова комплексного загальнодержавного “сценарію”, що охоплює всі державні, а не тільки “силові” інституції.

По-друге, розглянемо критично положення з Закону України “Про Збройні Сили України” щодо покладення на збройні сили *захисту суверенітету і територіальної цілісності* нашої держави. Що стосується питання про територіальну цілісність держави, то, як показує досвід міжнародних відносин, це багатоаспектне питання розв’язується комплексом зусиль у всіх напрямках державної політики. Збройні сили оперують в межах воєнної політики, сфера відповідальності якої є лише частиною державно-політичної сфери. Територіальна цілісність держави захищається нею з використанням усіх наявних інструментів і збройні сили – лише один із них, який, до речі, пускається в хід не завжди: в історії можна знайти приклади формально добровільної, зокрема на комерційній основі передачі однією державою іншій частини своєї території. За прикладом звернемося до російського досвіду. Широко відомим є випадок із продажем Російською імперією Аляски Сполученим Штатам Америки, територіальні зміни мають місце і в новітній історії Росії. Так, російські ЗМІ полемічно зауважують: «...Брежнев – залишив Росію без острова Даманський. Шеварднадзе віддав американцям російські морські простори Берингова й Чукотського морів, унаслідок чого Росія втратила близько 30 тисяч квадратних кілометрів. Улюблені угіддя російських дачників – 16 тисяч дачних ділянок жителів Хабаровська, а саме острів Тарабарова і частина острова Великого Уссурійського будуть передані Китаю. Документи про це були підписані під час недавнього візиту президента РФ Володимира Путіна до Китаю, повідомляє “Комсомольська правда...” [7]. Отже й положення згаданого вище закону України про покладення на збройні сили захисту територіальної цілісності нашої держави не виглядає юридично бездоганним.

Те ж саме можна стверджувати і щодо покладання зазначеним законом на Збройні Сили України *захисту суверенітету* нашої держави. Згідно з одним із енциклопедичних визначень державний суверенітет – це верховенство й незалежність державної влади, що виявляється у відповідних формах у внутрішній і зовнішньополітичній діяльності держави [8]. Тобто, досліджуючи питання про суверенітет, треба враховувати існування внутрішньої й

зовнішньої його складових. У внутрішніх відносинах тільки державна влада здатна визначальним чином впливати на всі сторони життя суспільства, що і надає їй всебічний суверенний характер. У зовнішніх, міжнародних відносинах суверенітет держави робить її незалежною, унаслідок чого вона виступає як самостійний суб’єкт міжнародного права.

Діяльність збройних сил стосується зовнішньої складової державного суверенітету, ця діяльність є, насамперед, засобом захисту держави від зовнішнього ворога, опорою держави в проведенні зовнішньої політики [9]. Але в цитованій вище законодавчій тезі про покладення на Збройні Сили України завдання захисту суверенітету нашої держави державний суверенітет не поділено на внутрішній і зовнішній складники. Тож цю тезу вільно тлумачити так, нібито на Збройні Сили України покладається захист і зовнішнього, і внутрішнього суверенітету нашої держави.

Також не розглянуто різновиди суверенітету за напрямками державної діяльності (сферами суспільного життя), і серед них найбільш актуальні нині економічний та енергетичний суверенітети. Звернемо увагу на те, що створення різних міждержавних об’єднань – економічних (ЄС, СОТ, Митний союз тощо), безпекових (НАТО, ОДКБ тощо) та інших, тягне за собою добровільну втрату тієї чи іншої частини свого суверенітету країною, яка приєднується до міждержавного об’єднання. Тож зазначена законодавча теза про покладення на Збройні Сили України захисту суверенітету нашої держави виглядає нечіткою, якщо оцінити її, наприклад, у контексті приєднання України до Світової організації торгівлі та майбутнього підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Питання про державний суверенітет України, що розглядається, не сприймається як однозначне й в окремих дрібніших випадках. Так, у другій половині червня 2013 року українські мас-медіа схвилювала колізія, що виникла у зв’язку з організацією українським урядом транзиту російського газу в Україну реверсним шляхом зі Словаччини: наміри урядів України і Словаччини було заблоковано російським Газпромом. Аналізуючи проблему, що виникла, деякі українські експерти висловили справедливу думку, що у справі перекачування газу своєю територією Україна не володіє повним суверенітетом. Розглядаючи цей інцидент з погляду наявних законодавчо визначених функцій Збройних Сил України, доречно поставити запитання: якщо оцінки українських експертів відповідають дійсності, то чи мали б у даному випадку збройні сили, діючи за буквою закону, виконати свою функцію з захисту енергетичного суверенітету своєї держави?

Отже знову стикаємось із законодавчою бездоганністю, яку, на наш погляд, неважко

виправити. Можна, наприклад, замінити контроверсійне законодавче формулювання про захист суверенітету і територіальної цілісності тезою про покладення на збройні сили завдання з участі (згідно з державною політикою) в захисті суверенітету і територіальної цілісності нашої держави військовими методами.

Закордонний досвід надає приклади коректних формулювань щодо призначення збройних сил. Наприклад, у законодавстві США зазначено, що наявні сили Сухопутних військ, Військово-морського Флоту, Морського Корпусу і Повітряних Сил утримуються, щоб підтримувати національну політику і охороняти безпеку

Сполучених Штатів.

Також, корисним є приклад російського формулювання, наведеного в останній (2010 року) редакції воєнної доктрини Російської Федерації: Воєнна організація держави – сукупність органів державного й військового управління, Збройних Сил Російської Федерації, інших військ, військових формувань і органів, що становлять її основу і здійснюють свою діяльність військовими методами, а також частини виробничого і наукового комплексів країни, спільна діяльність яких направлена на підготовку до збройного захисту і збройний захист Російської Федерації.

Література

1. Сунь Ци. Мистецтво війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cclib.nsu.ru/koi/projects/satbi/satbi/books/menu.html>. 2. Закон України “Про оборону України” // Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 9, ст.106. 3. Закон України “Про Збройні Сили України” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9, ст. 108, – 1993. – № 44, ст. 421. 4. Сов. воен. энц. : в 8-и т. / [гл. ред. ген. армии Моисеев М.А.] – 2-е изд. – М. : Воениздат. 1990. Т.1, -С. 450. 5. Статут ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/documents/charter>. 6. Гудим В.М. Орієнтири 2025 року для українського війська (за

матеріалами Стратегічного оборонного бюлетеня України до 2025 року). / В.М. Гудим // Оборонний вісник – 2010. – № 12 – С. 15–20. 7. Путин отдал Китаю 337 квадратных километров России. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dazzle.ru/spec/337.shtml> 8. Больш. сов. энц. : в 30-и т. / [гл. ред. С. М. Ковалев] – 3-е изд., – М. : изд-во “Больш. рос. энц.”, 1976. Т. 25, кн. 1. – С.26. 9. Гречанинов В.А. Проблемы военной безопасности Украины. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/geopolityka/2009.../Grechaninov.pdf

В статье уточняются вопросы обороны государства Вооруженными Силами Украины и сохранения государственного суверенитета.

Ключевые слова: функции Вооруженных Сил Украины, оборона государства, территориальная целостность, суверенитет.

In the article clarifies the issues of defence of state by the Armed Forces of Ukraine and preservation of state sovereignty.

Key words: functions of the Armed Forces of Ukraine, defence of state, territorial integrity, sovereignty.